

**VESISTÖKUNNOSTUSHANKE
ETELÄ-LAPIN VESKU**

HANKESUUNNITELMA

1.5.2023 - 30.9.2024

SISÄLTÖ

1. HANKKEEN KUVAUS.....	1
1.1 Hankkeen tausta ja tarve	1
1.2 Hankkeen tavoitteet.....	2
1.3 Hankkeen tulokset.....	3
1.4 Hankkeen hyödyt	4
1.5 Hankkeen riskit ja niihin varautuminen	4
2. VESIENHOITOALUEET JA TOIMENPITEET	5
2.1 Liittyminen vesienhoidon toimenpideohjelmaan	5
3. HANKKEEN ORGANISOINTI.....	6
3.1 Hankkeen toteuttaja	6
3.2 Hankkeen kohderyhmät.....	6
4. HANKKEEN TOTEUTUS	7
4.1 Hankkeen painopiste- ja toiminta-alue.....	7
4.2 Hankkeen sisältö ja toimenpiteet	7
4.3 Yhteistyökumppanit, tehtävät ja vastualueet.....	13
4.4 Toteutusaikataulu	14
5. VESIOIKEUDELLISEN LUVAN TARVE.....	14
6. RAHOITUS.....	14
6.1 Rahoitussuunnitelma	14
7. TIEDOTTAMINEN JA RAPORTOINTI	15

LIITTEET

1. Kustannusarvio
2. Lapin vesistökuunnostusverkoston kokoonpano
3. Ylimaakunnallisen vesienhoidon kehittämisryhmä
4. Laskelma vastikkeettomasta työstä

1. HANKKEEN KUVAUS

1.1 Hankkeen tausta ja tarve

Lapin vesistöjen ekologinen tila on yleisesti hyvä, mutta hyvää huonommassa tilassa olevia ja riskivesistöjä, joiden tila on vaarassa heikentyä on etenkin Etelä- ja Länsi-Lapin alueella. Näillä alueilla vesistöjen hyvän tilan saavuttaminen ja ylläpitäminen edellyttää runsaasti toimenpiteitä.

Lapin järvi- ja virtavesissä on edelleen runsaasti kunnostustarvetta. Maa- ja metsätalous, turvetuotanto sekä haja-asutus kuormittavat alueen vesistöjä aiheuttaen liettymistä ja rehevöitymistä. Monet järvet ovat ajoittain sisäisen kuormituksen tilassa. Rehevöitymisestä kärsivien järvien kalaston rakenne on rehevöitymiskierteen seurauksena muuttunut särkikalavaltaiseksi ja järvikalojen keskikoko on pienentynyt. Ravintoketjun vääristyminen edelleen lisää järvien sisäistä kuormitusta. Rehevöityvissä järvissä vesikasvit valtaavat alaa ja niittotarve kasvaa.

Lapissa virtavesien morfologia on muuttunut monin paikoin uittoa sekä maatalousmaiden tulvasuojelua ja kuivatusta varten toteutettujen perkausten vuoksi. Lapissa on toteutettu mittavia virtavesien kunnostuksia. Varhaisimmat kunnostukset on tehty sen aikaisen tietämyksen perusteella ja kunnostukset ovat jääneet paikoin vaillinaisiksi, mm. kutualueet ovat jääneet usein huomioimatta. Näin ollen virtavesien täydennyskunnostustarvetta on edelleen. Erityisesti pienempiä virtavesiä on edelleen kokonaan kunnostamatta ja kunnostettujen virtavesien rakenteiden, kuten kutualueiden hoitoa ei ole järjestetty. Kunnostus- ja hoitotoimenpiteiden toteuttaminen vaatii laaja-alaista yhteistyötä.

Vesistökuunnostusten toteuttamisessa alueellisilla ELY-keskuksilla on ollut supistuva rooli. Valtion rahoitusta ohjataan nyt avustuksina yhdistyksille sekä muille toimijoille. Vesienhoidon tavoitteiden saavuttamiseksi tarvitaan lisää uusia toimijoita. Eri toimijat tarvitsevat koulutusta ja opastusta muun muassa vesistöjen tilan arviointiin, kunnostusmahdollisuuksiin ja – menetelmiin. Jo toteutettujen kunnostushankkeiden tuloksellisuus kärsii usein kohteiden jälkihoidon ja ylläpidon puuttumisesta. Paikallisten toimijoiden vesistökuunnostustyötä hankaloittaa osaamisen ja usein myös resurssien puute. Yhdistyksiä, järjestöjä ja osakaskuntia tulee aktivoida sekä sitouttaa mukaan vesienhoitotalkoisiin. Ilman uusia toimijoita vesienhoidon tavoitteita ei saavuteta.

Lapin maakunnan etelä- ja keskiosaan on VESKU-hankkeiden myötä jalkautettu toimintamalleja, joissa paikalliset toimijat ottavat hoitaakseen omia lähivesistöjään. VESKU-hankkeita on toteutettu keväästä 2019 lähtien ja ne ovat aktivoineet yleisötilaisuuksien avulla paikallisia toimijoita vesienhoitoon. Vesienhoitoratkaisuja on

pohdittu työpajoissa ja vesistöjen äärellä. Kunnostustoiminnasta on muodostunut paikoin hyvinkin vireää. Lappiin on perustettu kaksi uutta vesienhoitoyhdistystä VESKU-hankkeiden myötä. Hyväksi havaitut käytännöt ja toimintamallit ovat soveltuneet hyvin Lapin maakunnan tarpeisiin sekä olosuhteisiin. VESKU-hankkeiden myötä toimijat ovat myös verkostoituneet ja tutustuneet vastaaviin verkostoihin yli maakuntarajojen. Paikallisen kunnostustoiminnan tueksi VESKU-hanke on kutsunut koolle päätoimijoista koostuvan Lapin maakunnallisen vesistökuunnostusverkoston (liite 2). VESKU-hankkeista saatujen positiivisten kokemusten ja hyvien tulosten myötä hankkeelle haetaan jatkorahoitusta.

1.2 Hankkeen tavoitteet

VESKU-hankkeiden keskeisin tavoite ensimmäisessä vaiheessa oli jalkauttaa Pohjois-Pohjanmaan VYYHTI- hankkeen toimintamallit Lapin maakuntaan. Etelä-Lapin VESKU-hankkeessa on edelleen tavoitteena aktivoida paikallisia toimijoita omaehtoiseen vesistöjen kunnostus- ja hoitotyöhön. Lisäksi hankkeen keskeisenä tavoitteina on edistää ja tukea paikallisten kunnostajien verkostoitumista niin alueellisesti kuin valtakunnallisestikin.

VESKU-hankkeista saatuja kokemuksia hyödynnetään kunnostusverkostojen ja niiden toimintamallien kehittämistyössä. Niin ikään hankealueen toimijoille tehdään tutuksi aikaisemmissa hankkeissa hyväksi havaittuja vesistö- ja valuma-aluekunnostuksien toimintamalleja sekä ohjeistusta, jolla helpotetaan osakaskuntien, kyläyhdistysten ja muiden mahdollisten toimijoiden valmiuksia toteuttaa pienimuotoisia vesistöjen kunnostus- ja hoitohankkeita. Toimijoille esitellään erilaisia soveltuvia mahdollisuuksia kunnostusten toteuttamiseen sekä kunnostushankkeen rahoittamiseen.

Vesistöjen kunnostustoimenpiteiden vaikutukset voivat jäädä vaillinaisiksi ja lyhytaikaisiksi, jollei ulkoista kuormitusta saada hallintaan. Siksi vesistöjen kunnostamisessa maa- ja metsätalouden kuormituksen vähentäminen on keskeisessä asemassa. Kuormitusta voidaan vähentää eri vesiensuojelutoimenpiteillä, joihin on olemassa erilaisia tukimuotoja, joita voivat hakea myös yhdistykset. Hankkeen avulla lisätään paikallisten vesistökuunnostajien sekä maa- ja metsätalouden toimijoiden välistä yhteistyötä.

Hankkeen tavoitteena on edistää hankealueen kuntien alueella vesienhoitosuunnitelmien toimeenpanoa aktivoimalla ja opastamalla yhdistyksiä, kansalaisjärjestöjä, osakaskuntia ja muita toimijoita vesistöjen hoitajiksi. Hanke tarjoaa asiantuntija-apua pienimuotoisten, paikallisten vesistökuunnostus- ja hoitohankkeiden käynnistämiseksi. Hanke aktivoi nuoria mukaan vesistökuunnostustoimintaan esimerkiksi työpajamuotoisten kunnostustempausten kautta sekä viemällä tietoa oppilaitoksiin.

Verkostoitumisen ja opastuksen kautta maaseudun yhteistoiminta lisääntyy ja yritystoiminnan kehittymisen edellytykset paranevat. VESKU-hankkeiden aikana on ollut nähtävissä, että pienimuotoisten vesistökuunnostushankkeiden lisääntyminen luo uutta tarvetta ympäristönhoidon palveluille. Vesistökuunnostushankkeiden suunnittelu- ja esiselvitysvaiheessa tarvitaan usein asiantuntijapalveluita ja alan ammattilaisia. Toteutusvaiheessa tarvitaan koneyrittäjiä ja kuljetuskalustoa, ammattikalastajia ja kalastuksen erikoiskalustoa sekä majoitus- ja oheispalveluita. Lapissa on jo puutetta etenkin hoito- ja koekalastajista. Virtavesien luontaisten arvokalakantojen vahvistumisen ja järvien kalaston rakenteen muuttaminen arvokalavaltaiseksi parantaa matkailun ja erityisesti luonto- ja kalastusmatkailun kehittämisen mahdollisuuksia. Toisaalta järvivesistä poistettavalle vähempiarvoisellekin kalamassalle on Suomen kalanjalostusteollisuudessa kasvava kysyntä, joka voi avata osaltaan uusia mahdollisuuksia. Paikallisia raaka-ainevirtojen käyttöä edistäviä toimenpiteitä on toteutettu aikaisemmin VESKU-hankkeiden alueella. Kunnostushankkeissa saatavien raaka-aineiden käyttöä ihmisravinnoksi edistetään edelleen Etelä-Lapin VESKU-hankkeessa.

Vesistöjen tilan ja monimuotoisuuden paranemisen myötä maaseudun vetovoimaisuus lisääntyy, kiinteistöjen arvo säilyy ja matkailuelinkeinojen toimintaedellytykset paranevat. Hankkeen avulla lisätään maaseudun viihtyvyyttä, säilytetään maaseutuperintöä ja edistetään kylien elinvoimaisuutta. On selkeästi nähtävissä, että vesienhoito on lisännyt maaseudun yhteistoimintaa.

Hankkeessa on tavoitteena pitää vähintään 10 kpl järjestöille, yhdistyksille, yrityksille ja osakaskunnille suunnattua yleisö- ja työpajatilaisuutta, joissa opastetaan eri toimijoita vesistöjen kunnostukseen ja hoitoon liittyvissä asioissa. Tilaisuuksien sisältöä on kuvattu tarkemmin kohdassa "4.2 Hankkeen sisältö ja toimenpiteet".

Kohderyhmille esitellään käytännön esimerkkejä kunnostus- ja hoitokohteista lähinnä esittelymateriaalien avulla. Esittelykohteet voivat sijaita myös hankealueen ulkopuolella, millä kehitetään vesistökuunnostajien ylimaakunnallista verkostoitumista ja hyvien käytäntöjen leviämistä hankealueelle.

1.3 Hankkeen tulokset

Osakaskuntien, yhdistysten ja muiden toimijoiden tieto ja osaaminen vesistökuunnostukseen liittyen paranee vähintään sadan (100) yleisötilaisuuksiin ja työpajatoimintaan osallistuneen aktiivin myötä. Alalle tulee uusia toimijoita ja vesien hoidon piiriin saadaan uusia kohteita. Kunnostustoiminta on entistä suunnitelmallisempaa ja vaikuttavampaa. Vesienkuunnostusavustushakemusten määrä ja kustannusarvot

kasvavat toimijoiden järjestäytyessä. Vesialueiden omistajien ja muiden potentiaalisten toimijoiden välinen yhteistyö kehittyy. Paikallisten vesienhoito- ja suojeluyhdistyksien perustamista edistetään.

Hankkeen vaikutuksesta syntyy vesistöjen kunnostus- ja hoitosuunnitelmia, joista osa toteutuu toimijoiden talkootyönä omalla rahoituksella. Osalle hankkeista haetaan rahoitus eri lähteistä, kuten ELY-keskuksen myöntämistä vesistökuunnostusavustuksista. Rahoitusneuvonta onkin Etelä-Lapin VESKU-hankkeen yksi keskeinen tehtävä.

1.4 Hankkeen hyödyt

Hankkeen avulla:

- Parannetaan vesien tilaa ja monimuotoisuutta sekä joki- ja järvimaisemaa.
- Edistetään verkostoitumisen kautta paikallisten toimijoiden välistä yhteistyötä.
- Edistetään maaseudun yhteisöjen yhteistoimintaa ja kylien elinvoimaisuutta.
- Lisätään paikallisten vesistökuunnostajien ja maa- ja metsätalouden toimijoiden välistä yhteistyötä ja osaamista.
- Vesistötieto ja kunnostusosaaminen sekä omatoiminen kunnostustoiminta lisääntyy.
- Vesistöjen virkistyskäyttö ja maaseudun vetovoimaisuus lisääntyvät.
- Palautetaan kiinnostusta kotitarvekalastukseen.
- Lisätään maaseudun viihtyvyyttä, säilytetään maaseudun kulttuuriperintöä.
- Matkailuelinkeinojen ja kalatalouden toimintaedellytykset paranevat.
- Aktivoidaan nuoria mukaan vesistökuunnostustoimintaan.
- Lisätään kysyntää erilaisille ympäristöhoidon palveluille ja sivuelinkeinoille.
- Edistetään kotimaisen kalan käyttöä ohjaamalla paikallisista vesistöhankeista tulevia raaka-ainevirtoja kalanjalostuksen hyödynnettäväksi.

1.5 Hankkeen riskit ja niihin varautuminen

Pääasiallinen hankkeen tavoitteiden saavuttamiseen liittyvä riski on, ettei yleisötilaisuuksiin ja työpajoihin saada riittävästi osallistujia. Riskiin voidaan varautua tehokkaalla tiedottamisella, jolla varmistetaan, että mahdollisimman moni potentiaalinen osallistuja tavoitetaan. Tiedotuskeinoja ovat lehti-ilmoitukset, sosiaalinen media sekä olemassa olevat verkostot. Maakunnassa kiinnostus vesienhoitoon on lisääntynyt ja hankkeelle on havaittu olevan kysyntää, mikä osaltaan vähentää ennakoitua riskiä. VESKU nimenä on tullut maakunnassa tutuksi vesienhoidon toimijana.

Koronaepidemian on aikaisemmin vaikuttanut yleisötilaisuuksien järjestämiseen. Epidemia on hellittänyt ja yleisötilaisuuksia sekä muita tapahtumia on voitu järjestää normaalisti. Mikäli epidemiat estävät kokoontumiset, yleisötilaisuuksia siirretään ja neuvontaa sekä palavereita toteutetaan etäyhteyksillä. Kunnostustempauksien järjestämistä voi haitata luonnonolosuhteet, kuten sateiden aiheuttamat tulvat. Tempauksia tällöin siirretään sopivampaan ajankohtaan.

2. VESIENHOITOALUEET JA TOIMENPITEET

2.1 Liittyminen vesienhoidon toimenpideohjelmaan

Vesienhoidon suunnittelussa vuosille 2023 – 2027 on tarkasteltu yksilöllisesti yli 100 hehtaarin järviä, minkä lisäksi tarkastelussa oli mukana joitakin tätä pienempiä tiedossa olleita ongelmajärviä. Vesienhoidon tavoitteena on, että pinta- ja pohjavesien tila ei heikkene ja että vesistön tila on vähintään hyvä.

Hankealueella on useita järviä, jotka on luokiteltu tyydyttävään ekologiseen tilaan rehevyyden tai siihen liittyvien ongelmien vuoksi (mm. leväkukinnat, heikko happitilanne, runsas kasvillisuus tai umpeenkasvu). Lisäksi usean järven on todettu olevan riskissä hyvän tilan saavuttamisen suhteen (hyvä tila heikentynyt tai ongelmia eikä tietoa nykytilasta). Tyydyttävässä tilassa ja riskissä olevat järvet edellyttävät erilaisia toimenpiteitä tilan parantamiseksi.

Joet ja purot ovat ensisijainen ympäristö suurelle osalle harvinaistuneista tai uhanalaisista kaloista. Ne pienvedet, joissa on luontaisesti lisääntyviä taimen, nieriä-, siika-, harjus-, nahkiais- ja rapukantoja ovat kalataloudellisesti arvokkaita.

Suurten ja keskisuurten jokien virtavesikunnostusten vähentyessä virtavesikunnostuksissa ollaan suuntautumassa enenevästi pienten jokien ja purojen kunnostuksiin. Oulujoen pohjoispuolisten alueiden pienvesistöjä ovat aikaisemmin muuttaneet etenkin maatalousmaiden kuivatukset ja sen jälkeen metsäojitukset sekä näihin ja puutavaran uittoon liittyvät purojen perkaukset. Kiintoainekuormituksen aiheuttama liettyminen ja perkauksista johtuvat biotooppimuutokset ovat vedenlaatumuutosten ja rehevöitymisen ohella usein keskeisiä pienten virtavesien tilaa heikentäneitä tekijöitä.

Hankkeen keskeisenä tavoitteena on parantaa ja ylläpitää hankealueen järvi- ja virtavesien ekologista tilaa vesienhoitosuunnitelmien tavoitetason mukaisesti. Vesistökuunnostuskohteet priorisoidaan pääosin vesienhoitosuunnitelmien mukaisesti. Etelä-Lapin VESKU-hankkeen toiminta-alueeseen kuuluu vesistöjä Oulujoen-lijoen vesienhoitoalueelta (VHA4) ja Kemijoen vesienhoitoalueelta (VHA5).

3. HANKKEEN ORGANISOINTI

3.1 Hankkeen toteuttaja

Hankkeen hallinnoijana toimii Osuuskunta Virtatiimi. Se on perustettu vuonna 2001 Simossa ja sen yhtenä toimialueena on toteuttaa maaseudun kehittämishankkeita. Osuuskunta Virtatiimi on myynyt useina vuosina asiantuntijapalveluita erilaisiin vesistökuunnostushankkeisiin, laatinut yrittäjien maksatushakemuksia, tehnyt kylien kehittämishankkeiden asiakirjoja ja hoitanut useiden tahojen kirjanpitoa. Suurin toimiala on tällä hetkellä maaseudun kotitalouksille tarjottavat palvelut. Vuoden 2021 liikevaihto oli 429 tuhatta euroa. Hankeavustukset ovat yhä kasvavassa roolissa osuuskunnan taloudessa ja oli 77 tuhatta euroa vuonna 2021.

Hankkeen projektikoordinaattorina toimii Eero Hiltunen. Hänellä on yli 20 vuoden kokemus vesistökuunnostushankkeiden suunnittelusta ja vastaavasta neuvontatyöstä (VESKU-, VYYHTI- ja Tiedottamalla parempaan vesien tilaan - hankkeet) sekä alan kenttätutkimuksesta. Hankesihteerinä toimii Osuuskunta Virtatiimin toimitusjohtaja Minna Simoska, jolla on vuosien kokemus erilaisista maaseudun investointi- ja kehittämishankkeista.

3.2 Hankkeen kohderyhmät

Hankkeen kohderyhmiä ovat vesistöjen hoidosta kiinnostuneet toimijat koko hankealueella. Pääasiallinen kohderyhmä on osakaskunnat, kalastuskunnat ja vesienhoitoyhdistykset. Myös kyläyhdistykset, kansalaisjärjestöt, riistanhoitoyhdistykset ja erilaisia harrastuksia varten perustetut yhdistykset voivat toimia paikallisten vesistöjen kunnostajina.

Hankkeen vaikutuksesta kohderyhmän osaaminen vesienhoidossa sekä tieto hoitotyön rahoitusmahdollisuuksista lisääntyy, mikä helpottaa uusien kunnostushankkeiden käynnistämistä omatoimisesti. Tällä on kohderyhmälle pysyvää lisäarvoa.

Vesistöjen kunnostus- ja hoitovastuu kuuluu vesialueiden omistajille, eli osakaskunnille, mutta yhdistykset, vesioikeudelliset yhteisöt ja kunnat voivat myös ottaa vastuuta kunnostuksista ja hoidosta. Näiden tahojen toimintaa vesistökuunnostajina tai yleensäkin ympäristönhoitajina hankaloittaa tiedon puutteen lisäksi usein myös resurssien puute.

4. HANKKEEN TOTEUTUS

4.1 Hankkeen painopiste- ja toiminta-alue

Hankkeen toimenpiteiden painopiste on sellaisissa vesistöissä, jotka ovat hyvää huonommassa ekologisessa tilassa tai hyvä tila on riskissä vaarantua. Lapin läänissä tällaisia vesiä on etenkin Länsi- ja Etelä- Lapin alueilla mutta myös Keski-Lapissa on kunnostustarpeessa olevia vesistöjä.

Hankkeessa metsätalouden toimijat voivat esittää metsätalousmailta valuma-alueiden kunnostuskohteita toteutusohjelmassa esitetyiltä alueilta. Toteutusohjelma on osa alueellista ja kansallista metsäohjelmaa.

Lapin maakunnassa maatalousalueiden vesiensuojeluhankkeita on toteutettu vain vähän. Tietämyksen maatalouden vesiensuojelusta ja toimenpiteiden tilakohtaisia rahoitusmahdollisuuksista arvioidaan olevan varsin vähäistä. Etelä-Lapin VESKU-hankkeen tavoitteena on teematilaisuuksien avulla aktivoida maataloustoimijoita vesiensuojelun piiriin.

Hankealue rajautuu kuntajaon perusteella. Hankealueeseen kuuluu Ranuan, Simon, Rovaniemen, Posion ja Tervolan kunnat. Neuvontatyön kannalta hankealue on hyvin saavutettavissa. Hankealueella toimenpiteiden painotukset voivat vaihdella kuntakohtaisesti, erilaisten tarpeiden mukaisesti.

4.2 Hankkeen sisältö ja toimenpiteet

Toimenpide 1

Toimijoiden aktivointi ja tiedon lisääminen

Hanke järjestää kattavasti hankealueen kohderyhmille suunnattuja yleisötilaisuuksia (yhteensä 10 kpl). Teoriapainotteisissa tilaisuuksissa keskitytään yleisesti vesistöjen kunnostus- ja hoitotoimintaan. Tilaisuudet toteutetaan tarvittaessa toimijoiden tarpeiden mukaan työpajatyylisinä. Yleisötilaisuudet tarjoavat mahdollisuuden kunnostajien ja hoitajien ohjautumiselle kunnostustarpeessa olevien vesistöjen äärelle. Vesienhoitosuunnitelmissa mainittuja hyvää huonommassa tilassa olevia vesistöjen sekä ns. riskivesistöjen kunnostusmahdollisuuksia arvioidaan yhteistyössä paikallisten toimijoiden kanssa hankkeen järjestämissä tilaisuuksissa.

Yleisötilaisuuksissa:

- Esitellään hanketta ja sen tarjoamia palveluita.
- Aktivoidaan toimijoita omaehtoiseen vesistön kunnostus- ja hoitotyöhön. Kartutetaan osallistujien tietopohjaa esittelemällä:
  - vesistöjen kunnostuksissa ja hoidossa käytettävät yleisimpiä menetelmiä sekä tuloksia toteutetuista kunnostushankkeista.
  - kunnostuksilla ja hoitotoimenpiteillä saatavia hyötyjä.
- Osoitetaan valuma-alueella tarvittavien vesiensuojelutoimien yhteys kunnostusten tavoitteiden saavuttamisessa ja etsitään paikalliset ratkaisumallit yhteistyössä maa- ja metsätalouden toimijoiden kanssa. Maatalouden vesiensuojeluneuvonta toteutetaan yhteistyössä ProAgria Oulun/maa- ja kotitalousnaisten kanssa. Metsätalouden vesiensuojeluneuvontaa tehdään yhteistyössä Suomen metsäkeskuksen ja Lapin ELY-keskuksen kanssa. Hanke järjestää vähintään yhden valuma-alueilaisuuden hankealueen kunnassa pl. Ranua, jossa vastaava tilaisuus on pidetty VESKU II-hankkeessa.
- Tarkastellaan toimintamahdollisuuksia, kuten lainsäädäntöä ja rahoituksen tarvetta sekä mahdollisia rahoituslähteitä.
- Kartoitetaan osallistujien ja järjestäjien tiedossa olevat vesistö-kunnostus- ja hoitokohteet.

Hankkeen aikana toteutetaan yhteistyökumppaneiden kanssa kunnostustempauksia ja -talkoita, joiden tavoitteena on aktivoida osallistujia omatoimiseen kunnostus- ja hoitotoimintaan. Osallistujien aktiivisuutta lisätään avoimella keskustelulla osallistujien kanssa. Kunnostustempaukset pyritään ohjaamaan pienimuotoisille, ns. yksinkertaisiin kunnostustoimiin soveltuville kohteille. Työpajat voivat olla myös osallistavaa teoriapainotteista suunnittelua tai maastotyötä.

Suurempien kunnostushankkeiden osalta harjoituksia voidaan tehdä kunnostuksia täydentävinä toimina tai rakenteita ja tilaa ylläpitävillä toimilla. Tällaisia kunnostuskohteita voi olla esimerkiksi jokivesistön rajatun koskialueen kunnostus. Mahdollisia yhteistyötahoja virtavesien kunnostamisessa on Suomen vesistöjätiö, Lapin ELY-keskus, metsähallitus ja paikalliset toimintaryhmät.

Hyvien käytäntöjen levittäminen:

- Tutustutaan erilaisiin kunnostettuihin kohteisiin, niillä käytettyihin menetelmiin, käytäntöihin ja saavutettuihin tuloksiin. Hanke järjestää avoimen opintomatkan vesistö-kunnostuskohteisiin. Opintomatka voi suuntautua esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaalla toteutettuihin kosteikkohankkeisiin.

Työpajat ja kunnostustalkoot:

- Purokunnostukset.
- Koekalastusten mitoitus ja järjestäminen. Jos toimijoilla on edellytykset, myös toteutus.
- Ravintoketjukunnostusten organisointi. Jos toimijoilla edellytykset, myös toteutus.
- Opastetaan hankkeistamiseen eli omatoimiseen, pienimuotoiseen suunnitteluun sekä rahoituksen ja mahdollisten lupa-asioiden järjestämiseen.

Työpajoissa esitellään toimintamalleja kunnostus- ja hoitohankkeiden toteutukseen. Materiaalin kehittämisessä hyödynnetään toimijoiden palautetta.

Koulutus ja nuorten aktivointi:

Hanke järjestää Lapin ammattikorkeakoulun metsätalousinsinööri- ja agrologiopiskelijoille VESKU-päivän, jossa esitellään yleisesti vesienhoidon järjestämistä ja vesiensuojelua Suomessa sekä Lapin maakunnassa. Maatalouden vesiensuojelua esittelee ProAgria Oulu/maa- ja kotitalousnaiset. Metsätalouden vesiensuojelua esittelee Lapin ELY-keskus. Tavoitteena on levittää tietoa vesiensuojelusta ja aktivoida tulevia alan ammattilaisia vesienhoidon piiriin. Vastaavan kaltainen sovellettu koulutuspäivä voidaan järjestää myös Ammattiopisto Lappian Tervolan maaseutualan sekä kalatalouden koulutusyksikössä Kemissä ja Rovaniemellä Ammattiopisto REDU:n luonnonhoidon koulutuksessa.

Toimenpide 2**Neuvonta**

VESKU-hankkeiden aikana sekä vastaavissa hankkeissa on havaittu, että yleensä paikalliset vesistökuunnostushankkeet eivät käynnisty ilman henkilökohtaista neuvontaa ja asiantuntija-apua. Neuvontatilaisuuksia tehdään toimijoilta tulevien tarpeiden ja pyyntöjen mukaan. Neuvontatapahtumat voivat olla työpajatyypisiä kokoontumisia.

- Hanke antaa asiantuntija-apua vesistön kunnostuskohteiden nykytilan selvittämisessä ja kohdevesistön tilaa heikentävien syiden tunnistamisessa.
- Hanke antaa kohdevesistöjen kunnostusta ja hoitoa varten toimenpidesuosituksia.
- Hanke auttaa toimijoita vesilain edellyttämän luvan tarpeen arvioinnissa sekä toimenpiteiden vaatimien ympäristöilmoitusten laadinnasta.
- Hanke tarjoaa apua vesistö-kunnostushankkeiden rahoitusmahdollisuuksien kartoittamisessa.
- Hanke neuvoo yhteistyökumppaneiden kautta myös maatalous- ja metsätalousalueiden vesiensuojeluratkaisujen toteuttamisessa ja rahoituksessa. Toimijat ohjataan maatalouden ympäristötuen/ympäristökorvauksen sekä Neuvo-hankeen piiriin.
- Metsätalouden vesiensuojelutoimenpiteiden osalta Suomen metsäkeskus voi tehdä osana Etelä-Lapin VESKU-hanketta yksityisten metsätalousmaiden vesiensuojelutarpeiden kartoitusta metsätalousmailla. Valtion metsissä Metsähallitus vastaa itsenäisesti mahdollisista toimenpiteistä.

Etelä-Lapin VESKU-hankkeessa hyödynnetään aikaisemmin VESKU-hankkeissa laadittuja esimerkisuunnitelmia. Kunnostussuunnitelmia on laadittu kolme: järvialueen kunnostus, virtavesien kunnostus sekä yksi metsätalousmaiden vesiensuojelu. Osallistujien omat ehdotukset alueidensa kunnostus- tai hoitokohteista laaditaan valmiimmiksi toimintasuunnitelmiksi asiantuntijoita hyödyntäen yhteisissä työpajatilaisuuksissa ja niistä saadun tiedon pohjalta. Tavoitteena on, että paikallisia suunnitelmia valmistuu hankkeen seurauksena vähintään neljä kappaletta.

Pienimuotoisten, realististen suunnitelmien valmistelun jälkeen keskitytään rahoitusmahdollisuuksiin ja kunnostushankkeiden eteenpäin viemiseen. Tässä vaiheessa mukana oleville, aktiivisimmille toimijoille tarjotaan toimintamalli, joka helpottaa hankkeiden käynnistymistä. Tärkeimmille tai laaja-alaista yhteistoimintaa vaativille esimerkkikohteille voidaan jatkaa kunnostus- tai hoitosuunnitelmien laatimista yhdessä vesialueiden omistajien sekä vesistö-kunnostajien – ja hoitajien kanssa. Toimijoiden aktivointiin sisältyy myös osakaskuntien järjestäytymisen edistäminen.

- Hankkeessa kehitetään yhdistyksille, järjestöille ja muille toimijoille tarkoitettuja toimintamalleja sekä ohjeistusta kunnostus- ja hoitohankkeiden toteutukseen ja mahdolliseen hankkeistamiseen mukaan lukien tukien ja rahoituksen hakeminen.

- Hankkeessa kerätään kohteiden kunnostus- ja hoitosuunnittelua tukevia ohjeita, tietoa tukiperusteista ja tarvittavista luvista sekä asiakirjamalleja.
- Hankkeessa selvitetään, miten toimijat saadaan aktivoitua ja miten ohjata tuet sekä toiminta ympäristön kannalta vaikuttavimpiin kohteisiin.
- Aikaisemmin laaditut esimerkkisuunnitelmat toimivat ohjeena hankealueen vesistökuunnostajille.

Toimenpide 3

Verkostoituminen ja verkostot

Etelä-Lapin VESKU-hankkeen tavoitteena on edistää maakunnallisen ja vesistöaluekohtaisten vesienhoidon verkostotoiminnan kehittämistä.

Hankkeessa aktivoidaan ja tuetaan perustettuja sekä perustettavia vesistö- ja vesistöaluekohtaisia vesienhoidon verkostoja sekä myös kehitetään hankealueella paikallisen tason vesienhoidon verkostoitumista. Hankkeessa monipuolistetaan aktiivisten kunnostustoimijoiden verkostoa erityisesti maa-, metsätalous- ja kalatalousalantoimijoilla. Myös nuoriso- ja harrastejärjestöjä sekä kuntasektorin toimijoita aktivoidaan mukaan vesienhoitoon liittyvien verkostojen toimintaan.

Hankkeessa hyödynnetään kehitettyä Vesistökuunnostajan karttapalvelua palvelemaan eri toimijoiden tarpeita sekä lisätään siihen erityisesti paikallisia kunnostustoimijoita (yhdistykset, osakaskunnat) palvelevia ominaisuuksia.

Hankkeessa edelleen kehitetään yhdessä paikallisten asiantuntijoiden kanssa Lapin olosuhteisiin ja toimintaympäristöön soveltuvat toimintamallit, joilla helpotetaan vesistökuunnostuksiin tähtäävien hankkeiden aloittamista ja pienten toimijoiden toimintaedellytyksiä.

- Paikallisia toimijoita aktivoidaan verkostoitumaan niin paikallisesti, maakunnallisesti, ylimaakunnallisesti kuin valtakunnallisestikin. Vesistökuunnostusverkostot toimivat paikallisten kunnostusryhmien tukena. Toimintamallia on jo toteutettu aikaisemmissa VESKU-hankkeissa.
- Etelä-Lapin VESKU-hanke koordinoi Lapin vesistökuunnostusverkoston toimintaa. Hanke toimii maakunnallisen kunnostusverkoston koollekutsujana ja tiedottajana. Verkoston kokoonpano liitteessä 2.
- Etelä-Lapin VESKU-hanke toimii välittäjäorganisaationa Lapin vesistökuunnostusverkoston ja paikallisten toimijoiden välillä.
- Paikallisille toimijoille järjestään pienseminaari, jossa toimijat kokoontuvat vaihtamaan kokemuksia paikallisista vesistökuunnostushankkeista ja

verkostoitumaan sekä vaihtamaan tietoa keskenään. Tilaisuuteen voi osallistua myös asiantuntijoita paikallisten tarpeiden mukaan.

- Hanke toimii linkkinä paikallisten vesistökuunnostajien sekä maa- ja metsätalouden vesiensuojelusta vastaavien tahojen välillä sekä edistää toimijoiden välistä verkostoitumista. Hyväksi havaittua toimintamallia on jo toteutettu VESKU II-hankkeessa.
- Hanke toimii linkkinä paikallisten vesistökuunnostajien sekä maa- ja metsätalouden vesiensuojelusta vastaavien tahojen välillä sekä edistää toimijoiden välistä verkostoitumista.

Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan maakuntien rajavesistöjen hoidon- ja kunnostuksen tehostamiseen kehitetään parhaillaan uusia toimintamalleja. Etelä-Lapin VESKU-hanke toimii Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan maakuntien välisessä rajavesistöjen vesienhoidon kehittämissyörymässä. Kehittämissyörymässä on edustajia Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksista, Iijoki-sopimuksesta sekä ProAgriaOulusta ja VESKU-hankkeista. Ryörymän 1. kokoontuminen pidettiin etäyhteydellä marraskuussa 2020. Ryörymän kokoonpano liitteessä 3. Myöhemmin toimintaan kutsutaan mukaan mm. kalatalousviranomaisen ja metsätalouden toimijoita. Vesienhoidon kehittämistyön pääpaino on Siuruanjoen ja Livojoen vesistöissä ja valuma-alueilla. Kehittämissyörymän tehtävänä mm. vesienhoidosta vastaavien viranomaisten yhteistyön kehittäminen ja tiivistäminen, maakuntien rajavesistöjen kunnostuksien koordinointi ja tiedottaminen. VYYHTI ja VESKU-verkostot järjestävät tahoillaan paikallisille toimijoille aktiivivia yleisötapahtumia ja työpajoja maakuntarajan molemmin puolin.

Toimenpide 4

Kuntakohtaiset toimenpiteiden painotukset

Hankealueen kuntien alueilla vesienhoidossa on erilaisia tarpeita. Etelä-Lapin VESKU-hankkeen toimenpiteitä pyritään painottamaan kunkin alueen tilanteen mukaisesti. Kun uusia alueita tulee mukaan, panostetaan siellä lähivesien hoitotyön aktivointiin. Kun toimitaan jo aikaisemmissa hankkeissa mukana olleiden toimijoiden kanssa, neuvonnan ja asiantuntija-avun tarve korostuu.

Simo:

- Maa- ja metsätalouden vesiensuojelu Simojoen valuma-alueella, pääpainoalue Maaninkajärvi

Ranua:

- Neuvonta- ja asiantuntija-apu
- Vesialueiden hallinnollista yhdistämistä tukevat toimenpiteet Luiminkajoki ry: n toiminta-alueella
- Ylimaakunnallinen vesienhoito, pääpainoalue Siuruanjoen vesistöissä

Rovaniemi:

- Neuvonta- ja asiantuntija-apu
- Virtavesien omaehtoisen kunnostamisen kehittäminen, aktivointi kunnostustempausten avulla
- Paikallisten kunnostusverkostojen kehittäminen

Tervola:

- Esille nousevien paikallisten toimintaryhmien aktivointi sekä neuvonta
- Vesiensuojelu- ja hoitotyön edistäminen Ala-Kemijoen vesistöissä. Hyödynnetään EMRA-hankkeessa inventoituja ja suunniteltuja luonnonhoito- ja virtavesikohteita.
- Maa- ja metsätalouden vesiensuojelutapahtuma
- Purokunnostustempaus, edellyttää soveltuvaa kohdetta

Posio:

- Toimintaryhmien aktivointi ja neuvonta, pääpaino Etelä-Posion vesienhoitoyhdistys ry:n toiminta-alue
- Ammattikalastajien rekrytointi vesienhoidon piiriin
-

4.3 Yhteistyökumppanit, tehtävät ja vastualueet

Hankkeen yhteistyökumppaneita ovat Lapin ELY-keskus, Suomen metsäkeskus, Suomen ympäristökeskus ProAgria Oulu / maa- ja kotitalousnaiset, Suomen vesistösaatiö, Lapin ammattikorkeakoulu ja Ammattiopisto Lappian kalatalouden koulutusyksikkö.

Lapin elinkeino-, liikenne - ja ympäristökeskuksen vastualueet:

- Asiantuntija-apu

Suomen metsäkeskuksen vastualueet:

- Valitulla alueella kartoitetaan yksityisten metsänomistajien mailla metsätalouden vesiensuojelutoimenpiteiden kehittämistarpeita ja arvioidaan yleissuunnittelun edellytyksiä yhteistyössä metsänomistajien, metsätoimijoiden ja yhteistyötahojen kanssa.
- Tiedottaminen metsätalouden vesiensuojelun menetelmistä ja rahoitusmahdollisuuksista.

Suomen ympäristökeskuksen vastualueet:

- Vesistökuunnostusverkostot
- Asiantuntija-apu

Pro Agria Oulu/maa- ja kotitalousnaiset vastualueet:

- Maatalousalueiden vesiensuojelun asiantuntija-apu

Suomen vesistöjätiö vastualueet:

- Koulutus- ja opasmateriaali

Lapin ammattikorkeakoulu:

- Vesienhoidon teemapäivä

Ammattiopisto Lappian vastualueet:

- Suorittaa vastikkeettomana työnä valitussa kohdevesistöissä koekalastusta ja biologista näytteenottoa yhteistyössä paikallisen toimintaryhmän kanssa (liite 4).

4.4 Toteutusaikataulu

Hanke toteutetaan 1.5.2023 – 30.9.2024 välisenä aikana.

5. VESIOIKEUDELLISEN LUVAN TARVE

Hankkeessa tehtävien kunnostustoimenpiteiden vesioikeudellisen luvan tarve arvioidaan tapauskohtaisesti Lapin ELY-keskuksen toimesta. Tarvittavien lupien hakijoina toimivat paikalliset toimijat.

6. RAHOITUS

6.1 Rahoitussuunnitelma

Hankkeelle haetaan rahoitusta Ympäristöministeriöstä ”Avustukset vesiensuojelun tehostamisohjelman toteuttamiseen” toimenpiteestä kunnostushankkeet ja alueelliset asiantuntijaverkostot.

Hankkeen muu rahoitus koostuu mukana olevien kuntien rahoitusosuudesta ja vastikkeettomasta työstä.

Hankkeen arvioidut kustannukset ovat yhteensä 130 000 euroa (liite 1).

Rahoitusosuudet jakautuvat seuraavasti:

Ympäristöministeriö	104 000 (80 %)
Ranuan kunta	5 000
Simon kunta	5 000
Rovaniemen kylien kehittämissäätö	5 000
Posion kunta	5 000
Tervolan kunta	5 000
Vastikkeeton työ (talkootyö)	1 000

Projektissa työskentelee projektikoordinaattori/vesistökuunnostusasiantuntija kokoaikaisena sekä osa-aikainen hankesihteeri. Hankkeen kesto on 17 kk, johon työntekijöille on sisällytetty 16 kk:n palkkarahat ja matkakulukorvaukset. Matkakulut koostuvat kilometrikorvauksista, henkilöiden päivärahoista ja majoituskuluista.

Koska kyseessä on kehittämishanke, materiaalikustannukset koostuvat tiedostus-, esite- ja koulutusmateriaalin hankinnasta, yleisötilaisuuksien järjestämiskuluista (vuokrat, kahvitukset) ja toimistokuluista. Hankesuunnitelmaan kuuluva tutustumismatka toteutettuihin kunnostuskohteisiin sisältyy myös hankkeen kustannuksiin. Ostopalveluihin kuuluvat asiantuntijoiden palkkiot koostuvat pääosin metsätalousmaiden vesiensuojelukartoituksesta sekä maatalousmaiden vesiensuojeluneuvonnasta.

Yhteistyökumppanit osallistuvat hankkeeseen pääosin omalla kustannuksellaan.

7. TIEDOTTAMINEN JA RAPORTOINTI

Hankkeen tuloksista ja etenemisestä raportoidaan rahoittajalle maksatushakemusten yhteydessä väliraporteilla ja loppuraportilla sekä indikaattorilomakkeilla.

Hankkeessa laaditaan kohdeluettelot kunnostus- ja neuvontakohteista. Vesistökuunnostusten kohdeluettelosta käy ilmi mm. kohteen koko, keskeiset ongelmat, kunnostustarve ja tarvittavat ja toteutetut toimenpiteet. Hanke kehittää kohderyhmille uusia ja jakaa olemassa olevia vesienhoidon opasmateriaaleja.

Hankkeesta tiedotetaan Osuuskunta Virtatiimin www-sivuilla ja hankkeen FB-sivustolla, joille kootaan hankkeessa tuotettavaa materiaalia ja tiedotetaan hankkeen tapahtumista. Tapahtumista tiedotetaan myös lehti-ilmoituksilla ja suorilla yhteydenotoilla kohderyhmille. Yleisötilaisuuksiin ja kunnostustempauksiin kutsutaan paikallislehdistön edustajia. Hanketta pyritään saamaan esille myös maakunnan päätiedotusvälineissä.

Liite 1.

Etelä-Lapin VESKU -hanke

Kustannusarvio

Kustannukset arvonlisäverottomia

	Määrä	á-hinta	Yhteensä
Henkilöstökustannukset			
Projektikoordinaattori	16	5250	84 000
Hankesihteeri (osa-aikainen)	16	1000	16 000
Yhteensä			100 000
Matkakulut			
Majoitus, kilometrikorvaukset, päivärahat	16	1 000	16 000
Yhteensä			16 000
Materiaalikustannukset			
Tiedotus-, esite-, koulutusmateriaalit			1 500
Yleisötilaisuudet, kokoukset, vuokrat, lehti-ilmoitukset			2 500
Opintomatka			2 500
Yhteensä			6 500
Ostopalvelut			
Asiantuntijoiden palkkiot ja kulukorvaukset			6 500
Yhteensä			6 500
Vastikkeeton työ			1 000
KAIKKI YHTEENSÄ			130 000

Lapin vesistökuunnostusverkoston kokoonpano

Lapin ELY-keskus

Reijo Kallioniemi, vesitalousasiantuntija

Annukka Puro-Tahvanainen, hydrobiologi

Metsähallitus

Markku Vierelä, erikoissuunnittelija

Lauri Karvonen, suunnittelupäällikkö

Suomen metsäkeskus

Matti Välimäki, luonnonhoidon asiantuntija

LUKE

Jarno Jääskeläinen, tutkija FT

Lapin liitto

Juha Piisilä, maakuntainsinööri

ProAgria/Lapin kalatalouskeskus

Anna-Leena Inkeröinen, toiminnanjohtaja

Kemijoen vesiensuojeluyhdistys

Maria Pikkupirtti, hydrobiologi

Osuuskunta Virtatiimi/VESKU-hankkeet

Eero Hiltunen, projektikoordinaattori

Minna Simoska, hankesihteeri

Ylimaakunnallisen vesienhoidon kehittäminen

Kehittämisryhmän kokoonpano:

Jermi Tertsunen	POP-ELY
Jukka Tuohino	POP-ELY
Henri Vaarala	POP-ELY
Annukka Puro-Tahvanainen	Lapin ELY-keskus
Jarmo Huhtala	Lapin ELY-keskus
Lauri Rantala	Iijoki-sopimus
Riina Rahkila	VYYHTI-verkosto
Eero Hiltunen	VESKU-verkosto

Liite 4

Vastikkeeton työ Etelä-Lapin VESKU

Laskelma:

<u>Toimenpide</u>	<u>Määrä h</u>	<u>a hinta euroa</u>
Sähkökoekalastus	20	15
Kalakantanäytteenotto	15	15
Tulosten raportointi	25	15
Muu maastotyö	10	15
YHTEENSÄ	70	1050